جامعه‌شناسی (۲)

محتوای ویژهٔ کتاب

- مفاهیم آموزشی
- گفت‌وگو کنید، خلاصه کنید و ...
- پاسخ به تمام سؤال‌های متن کتاب درسی
- ✪ موارد مهم و سؤال‌های امتحانی
- نکته
- ارزشیابی مستمر همراه با پاسخ و بارم‌بندی
- جدول بودجه‌بندی
- آزمون‌های پایانی دی و خرداد همراه با پاسخ و بارم‌بندی

فایده‌های کتاب

حتماً دوست دارید یه روزی یه جامعه‌شناس عالی، یه اقتصاددان خوش‌فکر یا یه وکیل فعال باشید، اما نگرانید که چطور می‌تونید این همه کتاب شبیه اما متفاوت رو بخونید؟ چطور می‌تونید که منطق فلسفی داشته باشید و غم اقتصاد جامعه رو نخورید و تاریخ و جغرافی رو توی سرتون فرو کنید. جوابش یه معلم همه فن حریفه به اسم دروس طلایی که حاضره همه جابهتون کمک کنه. برای هر درسی یه درسنامهٔ خلاصه و کامل و حاضروآماده داره و سوالای منبع‌دار. حتی تا کنکور همراهتونه و توی ارزشیابی و آزمونای آخر درساش تست‌های منبع‌دار داره. اون حتی به جای شما هم مسائل رو بررسی و تحلیل کرده. می‌بینید حالا به جای نگرانی می‌تونید این خشتا رو دونه دونه صاف بچینید و به ثریا برسید.

فصل ۱: فرهنگ جهانی

درس ۱: جهان فرهنگی

مفاهیم آموزشی

۱- مقدمه

۱) ✪ هر فرهنگی در عمیق‌ترین لایه‌های خود به بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر پاسخ می‌دهد.

۲) پرسش‌های بنیادین بشر به سه دسته اصلی زیر تقسیم می‌شود:

الف) هستی‌شناسانه: پرسش از جهان هستی **مثال:** آیا جهان هستی به جهان مادی محدود می‌شود؟

ب) انسان‌شناسانه: پرسش از انسان **مثال:** آیا انسان موجودی مختار است یا منفعل؟

ج) معرفت‌شناسانه: پرسش از راه شناخت حقیقت **مثال:** آیا تنها راه شناخت، حس و تجربه است؟

۳) پاسخ به پرسش‌های بنیادین، جهان فرهنگی را به‌وجود می‌آورد.

۲- جهان انسانی

۱) جهان انسانی محصول زندگی انسان است و هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید مربوط به این جهان است.

۲) به دو بخش فردی و اجتماعی تقسیم می‌شود
- الف) بخش فردی (ذهنی): به زندگی شخصی و فردی انسان‌ها باز می‌گردد و ابعاد ذهنی، اخلاقی و روانی انسان‌ها به این بخش تعلق دارد.
- ب) بخش اجتماعی (فرهنگی): زندگی اجتماعی انسان‌ها را دربرمی‌گیرد و هویت فرهنگی دارد.

۳) بین دو بخش ذهنی و فرهنگی جهان انسانی تناسب و هماهنگی وجود دارد.

جهان ذهنی ⟷ جهان فرهنگی

هر عقیده و اخلاقی جویای فرهنگی متناسب با خود است.

هر فرهنگی نوع خاصی از عقاید و ذهنیات را در افراد به‌وجود می‌آورد.

۳- جهان تکوینی

۱) در مقابل جهان انسانی می‌توان از جهان دیگری نام برد که پیش از انسان و مستقل از خواست و ارادهٔ انسان وجود دارد.

۲) نظرات مختلفی در مورد جهان تکوینی وجود دارد.

الف) گروهی جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود کرده و از سه جهان سخن می‌گویند: جهان طبیعت، جهان ذهن، جهان فرهنگ

ب) متفکران مسلمان جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود نکرده و آن را به دو جهان تقسیم می‌کنند: جهان طبیعت، جهان فوق طبیعت

@KonkurVIPBook

۴- تعامل جهان‌های ذهنی، فرهنگی و تکوینی

۱) انواع دیدگاه‌ها دربارهٔ نوع ارتباط میان جهان‌ها

الف) دیدگاه اوّل
- جهان تکوینی به جهان طبیعت محدود می‌شود.
- جهان طبیعت، مهم‌تر از جهان ذهنی و فرهنگی است.
- ذهن افراد و فرهنگ، هویتی طبیعی و مادی دارد.
- علوم مربوط به ذهن و فرهنگ، نظیر علوم طبیعی است.
- تفاوتی بین علوم طبیعی و علوم انسانی نیست.

ب) دیدگاه دوم
- جهان فرهنگی مهم‌تر از جهان ذهنی و تکوینی است.
- جهان ذهنی و فردی افراد، تابع فرهنگ است.
- جهان تکوینی، ماده خامی برای دخل و تصرف فرهنگ‌ها و جوامع مختلف است.
- جهان‌های ذهنی و تکوینی، اهمیت و استقلال خود را در برابر جهان فرهنگی از دست می‌دهند.

ج) دیدگاه سوم: همهٔ جهان‌ها، مهم و در تعامل با هم هستند. (نگاه قرآنی)

۲) ویژگی‌های دیدگاه قرآنی نسبت به تعامل میان جهان‌های ذهنی، فرهنگی و تکوینی
- جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست.
- ادراک و آگاهی منحصر به حیات انسانی نیست.
- جهان هستی برخوردی حکیمانه و هوشمندانه با جهان انسانی دارد.
- جهان تکوینی براساس حکمت و مشیت خداوند سبحان، رفتاری حکیمانه با افراد و جوامع انسانی دارد.
- جامعه (فرهنگ) و فرد، هر دو دارای اهمیت هستند. فرد در قبال فرهنگ و جامعه مسئول است.
- در صورت اخلاق توحیدی انسان و فرهنگ توحیدی جامعه ⇐ جهان تکوینی درهای برکات خود را به روی انسان می‌گشاید.
- در صورت هویت مشرکانه افراد و فرهنگ جامعه ⇐ زمین و آسمان از تعامل سازنده با آنها باز می‌مانند و ظرفیت‌های الهی و آسمانی خود را از آنها پنهان می‌کنند.

سؤال متن ۳

• **تفاوت جهان اجتماعی و جهان طبیعی چیست؟** اعضای جهان اجتماعی با اراده، خلاق و فعّال‌اند در حالی که اعضای جهان طبیعی برحسب غریزه عمل می‌کنند.

• **سال گذشته فرهنگ را چگونه تعریف کردید؟** مجموعه آگاهی‌های مشترک اعضای نظام اجتماعی فرهنگ نامیده می‌شود.

• **فرهنگ چه نقشی در هویت‌یابی افراد و جهان اجتماعی دارد؟** فرهنگ هم زاییدهٔ جهان اجتماعی است و هم شکل‌دهندهٔ هویت اجتماعی افراد است؛ یعنی میان فرهنگ و هویت‌یابی افراد و جهان اجتماعی رابطه‌ای متقابل برقرار است.

• ✪ **هویت جهان اجتماعی بیشتر از لایه‌های عمیق فرهنگ (عقاید و ارزش‌ها) تأثیر می‌گیرد یا لایه‌های سطحی آن (هنجارها و نمادها)؟ چرا؟** لایه‌های عمیق (عقاید و ارزش‌ها)، زیرا با تغییر و حذف آنها جهان اجتماعی فرو می‌ریزد. در واقع باور انسان‌ها به اصل جهان و جایگاه انسان و تفسیر او از مرگ و زندگی، بر کلیهٔ لایه‌های دیگر اثر می‌گذارد.

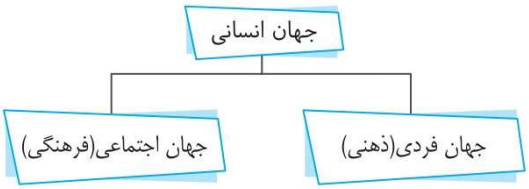
سؤال متن ۴

✪ **آیا می‌دانید منظور از جهان فرهنگی چیست؟** مجموعهٔ عقاید، ارزش‌ها، شیوه‌های زندگی و هر آنچه که مربوط به زندگی اجتماعی انسان‌ها بوده و پاسخی به پرسش‌های بنیادین بشر باشد.

آیا می‌توانید برخی از پدیده‌هایی را که به جهان انسانی تعلق دارند نام ببرید؟ دانسته‌ها، تجربه‌ها، خلقیات ویژهٔ افراد، عقاید، ارزش‌ها، قوانین، اخلاق و ...

سؤال متن ۵

نمودار زیر را کامل کنید.

@FarhangiBook

گفت‌وگو کنید ۵

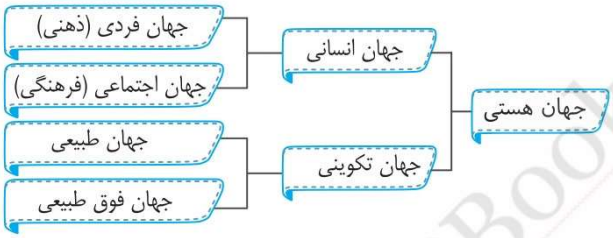
دربارهٔ راه‌های ورود ... . اندیشه‌های فردی هنگامی وارد حوزهٔ فرهنگ (حوزهٔ اجتماعی) می‌شوند که به‌صورت گفتار یا نوشتار درآیند، یا اینکه فرد براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار کند؛ برای مثال اندیشه‌های متفکران و مصلحان اجتماعی اغلب به‌صورت نوشتار یا گفتار به متن جامعه و به حوزهٔ فرهنگ وارد شده است (همان‌طور که اندیشه‌های دکتر شریعتی توسط کتاب‌هایشان (نوشتار) یا سخنرانی‌هایشان در حسینیهٔ ارشاد (گفتار) به جامعه منتقل شد)، گاهی هم تفکر و اندیشه به واسطهٔ عمل و رفتار افراد به حوزهٔ فرهنگ وارد می‌شود؛ مانند گاندی که مقاومت منفی او در مقابل استعمار انگلیس در هند باعث پیروی جامعه هند از وی و در نهایت استقلال هند شده است.

سؤال متن ۶

می‌دانیم که تمامی پدیده‌های جهان هستی محصول زندگی انسان نیستند. آیا می‌توانید برخی از این پدیده‌ها را نام ببرید؟
جهان آخرت، وحی، فرشتگان، شهادت، معجزه و...

با هم تکمیل کنید ۷

با توجه به ... .

سؤال متن ۷

دربارهٔ جهان‌های مختلف و رابطهٔ آنها با هم دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. آیا می‌توانید برخی از این دیدگاه‌ها را حدس بزنید؟
دیدگاهی که به جهان طبیعی اهمیت می‌دهد، دیدگاهی که جهان فرهنگی را در اولویت قرار می‌دهد و دیدگاهی که نگاهی متعادل و رو به سوی جهان تکوینی دارد.

سؤال متن ۸

شما کدام یک از دیدگاه‌ها را درست می‌دانید؟ پاسخ پیشنهادی: دیدگاه سوم که نگاهی متعادل به جهان دارد و هر سه جهان فرهنگی، ذهنی و تکوینی را مهم و در تعامل با یکدیگر می‌داند.
فکر می‌کنید کدام یک فرصت تعامل صحیح انسان با خودش و جهان هستی را فراهم می‌کند؟ پاسخ پیشنهادی: دیدگاه سوم

بیندیشید ۹

- **وضعیت امروزی محیط ... ؟** محصول این تفکر است که انسان حق دارد به هر میزان و هر شکل که می‌خواهد از منابع محیط زیست استفاده کند و در قبال طبیعت هیچ مسئولیتی ندارد.
- **برخی آیات قرآن ... .** – (روم، ۴۱): «فساد در خشکی و دریا پدید آمد به سبب آنچه مردم به‌دست خود انجام دادند [خدا می‌خواهد] تا جزای پاره‌ای از اعمالشان را به آنها بچشاند، شاید آنها از کردار خود برگردند.»: تأثیر جهان انسانی (فردی و اجتماعی) بر جهان تکوینی (طبیعی و فوق طبیعی)
– (اعراف، ۹۶): «و اگر اهل شهرها ایمان می‌آوردند و پرهیزکاری می‌کردند، البته برآنها برکاتی ازآسمان و زمین را می‌گشودیم و لیکن آنها تکذیب کردند، پس ما هم آنها را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم.»: تأثیر جهان انسانی (فردی و اجتماعی) بر جهان تکوینی (طبیعی و فوق طبیعی)
– (بقره، ۲۷۶): «خدا ربا را تباه می‌سازد و صدقات را بارور می‌کند و خدا هیچ ناسپاس گناهکاری را دوست ندارد.»: تأثیر جهان فردی بر جهان اجتماعی

ببینیم و بدانیم ۹

فیلم سینمایی «بچه‌های ... . فیلم مذکور بیانگر مفاهیمی است که در قرآن و اسلام بر آن تأکید شده است از جمله، از خودگذشتگی، احسان، فداکاری، دنبال کردن یک هدف مقدس بدون اینکه انسان دچار ناامیدی شود.

مفاهیم اساسی ۱۰

اصطلاحات و مفاهیم ... .
جهان فرهنگی، جهان هستی، جهان انسانی، جهان فردی، جهان ذهنی، جهان اجتماعی، جهان تکوینی، جهان طبیعی، جهان فوق طبیعی، دیدگاه‌های مختلف دربارهٔ تعامل جهان‌های ذهنی، فرهنگی و تکوینی

@KonkurVIPBook

خلاصه کنید ۱۰

مطالب مهم درس ... .

- بخش اجتماعی جهان انسانی هویتی فرهنگی دارد و از آن با عنوان جهان فرهنگی یاد می‌شود.

- روح و شالودهٔ هر فرهنگ بر اساس پرسش‌های بنیادین و نحوهٔ پاسخ به آنها تعیین می‌شود.
- پرسش‌های بنیادین بشر شامل پرسش از جهان هستی (هستی‌شناسانه)، پرسش از جایگاه انسان (انسان‌شناسانه) و پرسش از راه‌های شناخت واقعیت (معرفت‌شناسانه) است.
- جهان هستی به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: ۱- بخشی که محصول عمل و اندیشهٔ انسان است (جهان انسانی) و ۲- بخشی که مستقل از خواست و اعتبار انسان است. (جهان تکوینی)
- جهان انسانی خود به دو بخش تقسیم می‌شود: ۱- بخشی که مربوط به زندگی شخصی و فردی انسان است و ابعاد ذهنی، روانی، اخلاقی آنها را در بر می‌گیرد. (جهان فردی یا ذهنی) و ۲- بخشی که مربوط به زندگی اجتماعی انسان‌هاست و هویت فرهنگی آنها را شامل می‌شود. (جهان اجتماعی یا فرهنگی)
- جهان تکوینی خود به دو بخش تقسیم می‌شود: ۱- بخش طبیعی، ۲- بخش فوق طبیعی
- در مجموع چهار جهان برای هستی تعریف می‌شود ولی برخی افراد که معتقدند جهان تکوینی به جهان طبیعی محدود می‌شود فقط سه جهان آن را قبول دارند: فردی، اجتماعی، طبیعی
- همهٔ جهان‌ها با یکدیگر در ارتباط‌اند ولی در مورد اهمیت جهان‌های مختلف و یا نحوهٔ ارتباط آنها با یکدیگر دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد.
- قرآن کریم هم به هر چهار جهان اعتقاد دارد و هم به رابطهٔ هوشمندانهٔ آنها با یکدیگر.

نکته

- در بخش پرسش‌های بنیادین، آن پرسش‌ها را از خود در مورد دین و اعتقادات خود سؤال کنید و پاسخ آنها را بیابید.
- در بخش جهان هستی، هرآنچه اطراف خود در جهان هستی سراغ دارید بررسی کنید، تعدادی از آنها را نام ببرید و بگویید متعلق به کدام بخش از جهان هستی است.
- سعی کنید در مقابل دیدگاه‌های مختلف تفکر کرده و نظر خود را راجع به آنها و کامل‌ترینشان مشخص کنید.

آنچه از این درس آموختیم ۱۰

در این قسمت ... . جهان هستی به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود؛ جهان انسانی و جهان تکوینی. جهان انسانی به دو بخش جهان فردی و جهان اجتماعی و جهان تکوینی به دو بخش جهان طبیعی و جهان فوق طبیعی تقسیم می‌شود. میان جهان انسانی و جهان تکوینی ارتباط وجود دارد؛ اما نوع این ارتباط و تعامل در دیدگاه‌های مختلف، متفاوت است؛ دیدگاهی به جهان طبیعی اهمیت می‌دهد، دیدگاهی جهان فرهنگی را در اولویت قرار می‌دهد و دیدگاهی نگاهی متعادل دارد؛ دیدگاه قرآنی، دیدگاهی است که به هر چهار جهان اعتقاد دارد و قائل به‌وجود رابطه‌ای درست و هوشمند میان هر چهار جهان است.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخّص کنید. (۰/۷۵ نمره)

۱ **اغلال و سلاسل زنجیرهایی است که انسان را تنها در دنیا به بند می‌کشد.** (تهران ـ غیردولتی ابوعلی‌سینا ـ دی ۹۷)
درست ☐ نادرست ☐

۲ **بخش اجتماعی جهان انسانی هویت فرهنگی دارد.** (تهران ـ مدرسهٔ امت ـ دی۹۶)
درست ☐ نادرست ☐

۳ **از منظر قرآن، هرگاه انسان، اخلاق الهی داشته باشد، جامعه نیز از فرهنگ توحیدی برخوردار می‌شود و جهان تکوینی درهای برکت خود را به روی آن جامعه می‌گشاید.** (تهران ـ مدرسهٔ فرزانگان ـ دی ۹۶)
درست ☐ نادرست ☐

ب) گزینهٔ درست را با علامت ✓ مشخّص کنید. (۰/۷۵)

۴ **از دید اسلام «اولاً جهان هستی هر دو بخش مادی و معنوی را دارد ثانیاً عقل و وحی هم در کنار حس و تجربه برای شناخت واقعیت‌های هستی بااهمیت‌اند»، این دو دیدگاه به‌ترتیب نشان‌دهندهٔ کدام بخش از پرسش‌های بنیادین است؟**

الف) معرفت‌شناسانه ـ هستی‌شناسانه
ب) هستی‌شناسانه ـ معرفت‌شناسانه
ج) معرفت‌شناسانه ـ انسان‌شناسانه
د) هستی‌شناسانه ـ انسان‌شناسانه

۵ **ابعاد ذهنی و روانی افراد به کدام بخش از جهان هستی مربوط می‌شود؟** (تهران ـ مدرسهٔ امت ـ دی ۹۶)

الف) فرهنگی
ب) فردی
ج) اجتماعی
د) تکوینی

۶ این مطلب که «هر عقیده‌ای، جویای فرهنگی متناسب با خود است» نشان‌دهندهٔ تأثیر کدام جهان بر جهان دیگر است؟
الف) جهان ذهنی بر جهان فرهنگی　　ب) جهان فرهنگی بر جهان ذهنی
ج) جهان ذهنی بر جهان فوق طبیعی　　د) جهان فرهنگی بر جهان فوق طبیعی

ج) جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. (۰/۷۵)

۷ پرسش از «راه شناخت واقعیت» مربوط به بخش ..... از پرسش‌های بنیادین بشر است.

۸ وقتی فردی اندیشه خود را به صورت نوشتار درمی‌آورد در واقع به محدوده ..... وارد می‌شود.
(تهران ـ غیردولتی ابوعلی‌سینا ـ دی ۹۷)

۹ اینکه جهان فرهنگی اجازهٔ نوع خاصی از عقاید در افراد را می‌دهد نشان‌دهندهٔ تأثیر آن بر جهان ..... است.

د) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۰ ✪ انواع پرسش‌های بنیادین بشر را نام ببرید. (۰/۷۵)

۱۱ ✪ یک شباهت و یک تفاوت میان جهان انسانی و جهان تکوینی را بیان کنید. (۱/۵) (گروه علوم اجتماعی اصفهان ـ دی ۹۷)

۱۲ جهان فردی و اجتماعی از نگاه قرآن چگونه است؟ (۱) (تهران ـ مدرسهٔ امت ـ دی ۹۶)

۱۳ سه مورد از ویژگی‌های نگاه قرآنی به جهان‌ها و ارتباط آنها را بنویسید. (۱/۵) (گروه علوم اجتماعی اصفهان ـ دی ۹۷)

۱۴ ✪ دیدگاه متفکران مسلمان را درباره جهان تکوینی توضیح دهید. (۱) (گیلان ـ مدرسهٔ مصطفی خمینی (ره) ـ دی ۹۷)

۱ نادرست (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ گزینهٔ «ب» (۰/۲۵) ۵ گزینهٔ «ب» (۰/۲۵) ۶ گزینهٔ «الف» (۰/۲۵) ۷ معرفت‌شناسانه (۰/۲۵) ۸ جهان فرهنگی (۰/۲۵) ۹ ذهنی (فردی) (۰/۲۵) ۱۰ ۱- هستی‌شناسانه (۰/۲۵)، ۲- انسان‌شناسانه (۰/۲۵)، ۳- معرفت‌شناسانه (۰/۲۵) ۱۱ شباهت: هر دو بخشی از جهان هستی‌اند - هر دو در جهان هستی نقش دارند (۱ مورد (۰/۵))، تفاوت: جهان انسانی محصول عمل و اندیشهٔ انسان است (۰/۵) ولی جهان تکوینی مستقل از خواست و اعتبار انسان است. (۰/۵) ۱۲ علاوه بر آنکه برای جامعه و فرهنگ، جایگاه ویژه‌ای قائل است و از زندگی و مرگ امت‌ها سخن می‌گوید. (۰/۵) اما جهان فردی اشخاص را نادیده نمی‌گیرد و بر مسئولیت فرد در قبال فرهنگ و جامعه تأکید می‌کند. (۰/۵) ۱۳ ۱- جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست. ۲- ادراک و آگاهی منحصر به حیات انسان نیست. ۳- جهان هستی با جهان انسانی برخوردی حکیمانه دارد. ۴- جهان تکوینی براساس حکمت الهی با انسان رفتاری حکیمانه دارد. ۵- جامعه و فرد هر دو دارای اهمیت هستند و در قبال هم مسئول‌اند. (۳ مورد، هر مورد (۰/۵)) ۱۴ متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود نمی‌دانند. (۰/۵) از نظر آنان، جهان طبیعی بخشی از جهان تکوینی است و جهان تکوینی را هم به دو جهان طبیعت و فوق طبیعت تقسیم می‌کنند. (۰/۵)

@KonkurTBook

درس ۲: فرهنگ جهانی

مفاهیم آموزشی

۱- مقدمه

- فرهنگ‌ها از نظر روح و شالوده (عقاید و ارزش‌های اساسی) و گسترهٔ جغرافیایی و تداوم تاریخی متنوع‌اند.

✪ فرهنگ جهانی: فرهنگی است که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور می‌کند و در جهان گسترش می‌یابد.

- فرهنگ‌هایی که عقاید و ارزش‌هایشان ناظر به قوم و منطقهٔ خاصی است، جهانی نمی‌شوند مگر اینکه نسبت به سایر اقوام نگاه سلطه‌جویانه داشته باشند.

۲- ✪ چه فرهنگ‌هایی جهانی می‌شوند؟

گونهٔ نخست: فرهنگی که عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای آن ناظر به قوم و منطقهٔ خاصی است. (فرهنگ صهیونیسم ـ فرهنگ سرمایه‌داری)
⟸ ایجاد فرهنگ سلطه یا استکبار و تبدیل جهان به مناطق دوگانهٔ مرکزی و پیرامونی.
گونهٔ دوم: فرهنگی که از عقاید و آرمان‌های مشترک همهٔ انسان‌ها سخن می‌گوید.
⟸ سعادت همهٔ انسان‌ها